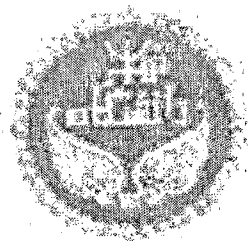

محمد بن عبد الله

19/29

19/29

۸۷/۱/۱۰۸۹۶۹
۸۷/۱/۱۰

دانشگاه تهران

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته حقوق مالکیت فکری

موضوع

مسئولیت مدنی ناشی از نقض حقوق مالکیت فکری

استاد راهنما

جناب آقای دکتر حبیب

استاد مشاور

جناب آقای دکتر باقری

نام محقق

حمیده برمخشاد

نیمسال تحصیلی ۸۶-۸۷

۱۰۹۱۳۹

۱۳۸۷ / ۱۲ / ۵

خواه اطلاعات در باره عملی بریزان
تماس بگیرید

جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه تهران

اداره کل تحصیلات تکمیلی

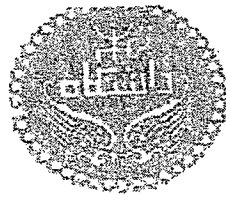
باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب **میرزا...** متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه / رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه / رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس / دانشکده / مرکز دانشگاه تهران می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو **میرزا...**
امضاء

آدرس : خیابان انقلاب اول خیابان فجر رازی - پلاک ۵ کد پستی : ۱۳۰۴۵/۵۶۸
فاکس : ۶۴۹۷۳۱۴

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
گروه آموزشی حقوق خصوصی و اسلامی

گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد: حمیده برمخشا

گرایش:

در رشته : حقوق مالکیت فکری

با عنوان : مسئولیت مدنی ناشی از نقض حقوق مالکیت فکری

را در تاریخ : ۱۳۸۷/۴/۱۵

به عدد	به حروف
عالی	نزرده تمام

با نمره نهایی :

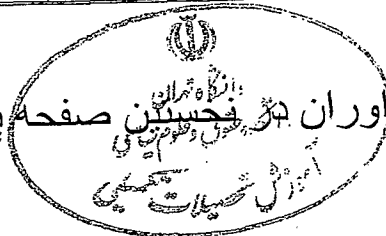
ارزیابی نمود.

با درجه

۱۹۱-

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر سعید حبیبیا	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر محمود باقری	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد داور (یا استاد مشاور دوم)	دکتر حسن بادینی	استادیار	"	
۴	استاد داور (خارجی)			"	
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی:	دکتر سیدعزت اله عراقی	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر : این برگه پس از تکمیل هیات داوران در صفحه پایانی نامه درج می گردد.

تشکر و قدردانی

فائق آمدن بر مشکلات و دشواریها ممکن نبود مگر به لطف و یاری پروردگار یکتا و مهربانی که از اعطای وجودشان بهره مند گشته ام، بالأخص:

اساتید محترم جناب آقای دکتر حبیبیا، جناب آقای دکتر باقری و جناب آقای دکتر بادینی که راهنمایی ها و مساعدتشان همواره در طول این تحقیق برای من گره گشا بوده است و هیچ لطفی را از بنده دریغ نداشته اند.

و در نهایت پدر و مادرم که در تمام مراحل زندگی مرا مهربانانه یاری نموده اند.

امیدوارم پاسخگوی محبت تمام دلسوزانم باشم.

تقدیم به

پدر و مادر مهربانم

آنان که وجودشان برایم همه مهر است و مهر

و نثار من به پایشان همه هیچ است و هیچ

خواهرانم، مهشید و مهنوش

آنان که در تمام لحظات در کنارم بودند و

یاریم کردند.

۱	چکیده
۲	مقدمه
۱۲	فصل اول: پیشینه و مفاهیم بنیادین
۱۲	گفتار اول: مفاهیم، پیشینه و تحولات مالکیت فکری
۱۲	مبحث اول: مفاهیم
۱۵	مبحث دوم: پیشینه و تحولات مالکیت فکری
۱۵	الف: زمینه و خاستگاه حقوق مالکیت فکری
۲۰	ب: پیدایش حقوق مالکیت فکری
۲۴	گفتار دوم: مفهوم، مبانی و ارکان مسئولیت مدنی
۲۴	مبحث اول: مفهوم و قلمرو
۲۸	مبحث دوم: مبانی مسئولیت مدنی
۳۵	مبحث سوم: ارکان مسئولیت مدنی
۴۱	گفتار سوم: از مسئولیت مدنی تا حقوق ویژه مالکیت فکری
۴۹	مبحث اول: ضرورت حمایت از حقوق مالکیت فکری
۴۹	الف: نفع گرایی در حقوق مالکیت فکری
۵۱	ب: حمایت ویژه در برابر نقض حقوق مالکیت
۵۴	مبحث دوم: اموال فکری مالکیت - محور و مسئولیت - محور
۶۰	فصل دوم: جایگاه مسئولیت مدنی در انواع نظامهای مالکیت فکری
۶۰	گفتار اول: مالکیت صنعتی

مبحث اول: مسئولیت مدنی ناشی از نقض غیر مستقیم	۶۰
الف: حق اختراع	۶۱
ب: علائم تجاری	۶۵
۱- نقض در محیط فیزیکی	۶۹
۲- نقض در محیط مجازی (اینترنت)	۷۱
مبحث دوم: اسرار تجاری	۸۰
مبحث سوم: مسئولیت مدنی در قراردادهای بهره برداری	۱۰۰
گفتار دوم: مالکیت ادبی و هنری	۱۱۴
مبحث اول: حق مالکیت مؤلف	۱۱۴
الف: نقض غیر مستقیم در محیط فیزیکی	۱۱۴
ب: نقض غیر مستقیم در محیط مجازی (اینترنت)	۱۱۶
۱- بررسی مواد قانونی	۱۱۶
۲- بررسی موضوعی	۱۴۱
ج: راهکارهای اسناد بین المللی	۱۶۶
د: راهکارهای اسناد داخلی	۱۶۸
مبحث دوم: حقوق مرتبط	۱۷۳
نتیجه گیری	۱۸۲
فهرست منابع	۱۹۰

چکیده

حقوق مالکیت فکری از جمله قواعد تسهیلی است که چارچوب حمایت از تولیدات فکری را تعیین می کند ولی برای اجرا باید از قواعدی استفاده کرد که راههای جبران ضرر به این حقوق و حمایت اجراهای لازم را فراهم می نماید. یکی از راهها استفاده از قواعد مربوط به مسئولیت مدنی می باشد که در آن اصل جبران خسارت کامل مورد پذیرش قرار گرفته و از بقیه ساز و کارهای جبران خسارت کامل تر است.

در حقوق مالکیت فکری با توجه به افزایش آن به دلیل توسعه تکنولوژی و عدم کفایت قوانین موجود در این زمینه، تنها با توسل به قواعد کلی مسئولیت مدنی می توان خسارت متضرر را به طور کامل جبران نمود. خسارات ناشی از نقض غیر مستقیم حقوق مالکیت فکری از این قبیل می باشند. از طرف دیگر مسئولیت مدنی مبتنی بر تقصیر بوده و ایجاد قوانین ویژه مربوط به مالکیت فکری دال بر در نظر گرفتن مسئولیت محض نمی باشد، بلکه باید از این قوانین ویژه به عنوان مبنایی برای تقصیر وارد کننده زیان استفاده کرد.

واژگان کلیدی: مسئولیت مدنی، نقض، حقوق ویژه، نقض غیرمستقیم.

بشر در طول تاریخ توانسته است با قدرت و توان فکری خود، روز به روز پرده از طبیعت نا مکتشف بردارد، با تفکر و تخیل پا از امور حسی فراتر نهاده، با هنر و ذوق فراوان، زیبایی را در آثار خارجی مجسم کند و در معرض انظار دیگران گذارد. این پیشرفت و توسعه هرچند بسیار کند آغاز شد، اما طی قرون اخیر و با وقوع انقلاب صنعتی سیر صعودی به خود گرفت و امروزه لحظه به لحظه به اطلاعات حوزه دانش بشر افزوده شده به گونه ای که عصر حاضر را به عصر انفجار اطلاعات مبدل نموده است. نکته حائز اهمیت اینست که دستاوردهای فکری با اینکه به سختی به دست می آید، اما به مدد وسایل صنعتی و مکانیکی به راحتی و سهولت، تقلید پذیر و قابل تکثیر و توزیع است.

اگر در گذشته کسی ابداعی می کرد، تکثیر انبوه آن به سختی میسر بود به نحوی که هزینه صرف شده برای تکثیر، بر جنبه فکری و هزینه فکری آن غلبه پیدا می کرد. اما امروزه ابداع، اختراع و تألیف، پر هزینه و دشوار ولی تکثیر آن آسان است. نتیجه این وضعیت آن است که منافع مادی و اقتصادی امور فکری در دست تکثیر کنندگان و تقلید کنندگان قرار گیرد و چنانچه پدید آورنده حمایت نشود و نتواند از منافع اقتصادی اثر خود بهره لازم را ببرد، چه بسا دانش در دنیای تجارت به اسرار تجاری مبدل گردد و کسی حاضر نشود اندوخته های خود را به راحتی در اختیار دیگران قرار دهد، حال آنکه جریان علم و رشد آن یک جریان به هم پیوسته است. علوم دانشمندان متأخر بر پایه اندوخته های علمی متقدمان است. به همین گونه دانش اندیشمندان امروز زمینه ساز پیشرفت دانش در آینده خواهد بود.

بنابراین باید راهی یافت که اندیشمندان ضمن بهره برداری از فعالیت فکری خود، حاضر باشند دستاوردهای فکری خود را در اختیار دیگران قرار دهند. از همین رو دولتها و اندیشمندان به مرور زمان نظام مالکیت فکری را طراحی کردند تا در سایه آن مصالح پدید آورندگان، تولید کنندگان و مصرف کنندگان تأمین شود.

تبیین موضوع

نظامهای حقوق مالکیت فکری در کشورهای مختلف در اصل ضرورت حمایت از پدید - آورندگان آثار فکری هیچ تردیدی ندارند و همه بر این اتفاق نظر دارند که حقوق مادی و معنوی پدید آورندگان فکری در سلطه انحصاری پدید آورنده است.

علاوه بر این همگرایی بین المللی در دفاع از پدید آورندگان در قالب معاهدات و سازمانهای بین المللی نیز نظام های حقوقی را تا حدود زیادی به سوی وحدت سوق داده است. با این حال هنوز تفاوت های بنیادی میان نظامهای حقوق مالکیت فکری وجود دارد که ناشی از عوامل متنوع و پیچیده ای است.

یکی از عواملی که در مرحله اجرا به کمک حقوق مالکیت فکری می آید، قواعد مربوط به مسئولیت مدنی می باشد. مسئولیت مدنی یکی از ضمانت اجرای موجود در قانون مدنی می باشد که بر مبنای تکلیف قانونی "ضرر نرزدن به دیگران" استوار است. این ضمانت اجرا یا قاعده حقوقی میتواند ضرر ناشی از نقض حقوق مالکیت فکری که به پدید آورنده وارد میشود را توجیه کند. اگر این امر (یعنی استفاده از قواعد مسئولیت مدنی برای جبران خسارت ناشی از نقض) عملی باشد و بتوان مسئولیت ناقض حق را با کمک این قواعد توجیه

کرد، ممکن است این امر به ذهن متبادر شود که ایجاد حقوق ویژه برای اموال فکری بیهوده می باشد. اما اینطور نیست چون مسئولیت مدنی کاستی هایی دارد که نمیتوان جهت جبران خسارت صرفاً به آن بسنده نمود. به عنوان مثال، زیان‌دیده باید تقصیر وارد کننده زیان و همچنین ورود ضرر را ثابت کند.

با وجود اینکه موضوع مالکیت فکری چه در نظر فقها و چه در قانونگذاری ما به نسبت مورد شناسایی قرار گرفته است، قوانین اصلی و منطبق با اصول بین المللی، بنا به مصالح سیاسی، اقتصادی از سوی کشورهای پیشرو در این زمینه وارد قانونگذاری شده است به همین دلیل می توان با رجوع به قوانین و آراء قضائی کشورهای پیشرو در این زمینه در خصوص روش بکارگیری این قواعد در حیطه مالکیت فکری از تجربیات و خطاهای آنها در این زمینه استفاده نمود.

تعریف مساله و بیان سؤالات اصلی تحقیق

حال نکته ای که در اینجا به ذهن متبادر می شود اینست که آیا موضوع مالکیت فکری و حقوق ویژه واقعاً جدید است یا موضوعی قدیمی می باشد که مورد بی توجهی قرار گرفته و یا از طرق دیگری از آنها حمایت می شده است.

با مروری بر تحولات و پیدایش حقوق مالکیت فکری در می یابیم که ایجاد حقوق ویژه بر مبنای تحلیل اقتصادی حقوق و علاوه بر آن ابعاد سیاسی موضوع می باشد. زیرا دانش و فناوری با قدرت سیاسی پیوند خورده و وسعت بیان دانش نشان دهنده میزان توانایی، قدرت و اقتدار دولت قلمداد می گردد. از طرف دیگر از آنجائی که در «کشورهای توسعه نیافته» یا

«در حال توسعه»، به شدت در پی دستیابی به توسعه علمی و دانش روز هستند، نتیجتاً کمتر خواستار حمایت بین المللی از مالکیت فکری می باشند. از همین رو موضوع مالکیت فکری در صحنه بین الملل، جنبه سیاسی یافته و موجب کشمکش های فراوان حقوقی میان دولتهای شمال و جنوب شده است. ولی آیا در این میان از حقوق دارنده استفاده ابزاری می شود یا واقعاً این قوانین در جهت حمایت از ایشان است. به عبارت دیگر آیا قبل از پیدایش حقوق ویژه و شناسایی آن برای اموال فکری به دارنده حقوق اهمیتی داده می شده است؟

پایه و اساس حقوق بر مبنای برقراری عدالت بین مردم جامعه است. قواعد مختلفی از دیرباز ایجاد شده که از ورود ضرر به افراد جلوگیری کرده و تلاش میکند تا توازن را بین منافع افراد در جامعه ایجاد کند. حقوق معنوی، قواعد لاضرر، قواعد مربوط به دارا شدن ناعادلانه، همگی اصولی بودند که بدون نیاز به شناختن موضوعی خاص تحت قانون از ورود ضرر به افراد جلوگیری می کردند.

این دسته از حقوق تحت ضمان قهری عنوان می شوند که در تمام کشورها مورد پذیرش قرارداد و در همه جا برای جلوگیری از ضرر به یاری قواعد دست و پاگیر حقوقی می شتابد.

در حوزه مالکیت فکری، در ابتدا نظام حق امتیاز (در انگلستان) وجود داشت که حقی در دست ملکه بوده و آن را به هر کس که می خواست اعطا می کرد. حتی اگر این انتقاد وارد شود که چون در ابتدا در مال بودن مالکیت فکری تردید وجود داشته و آنرا حق انتفاع

می دانستند باز هم توجیه کننده عدم حمایت از نوآور و خالق اثر پیش از پذیرش حقوق مالکیت فکری و مال شمردن این اموال نمی باشد.

مالکیت فکری حقوق ویژه ای است که به دارندگان آن اعطا می شود و از آنها در برابر نقض حقشان حمایت می کند ولی این حقوق ویژه به معنای ضمانت اجرای ویژه نیست، بلکه یک مبنا برای ایجاد حق است، یعنی حقوق یاد شده از قواعد تسهیلی یا ایستا می باشند که در آن قانون گذار چارچوب لازم را برای استفاده از این حق توسط دارندگان فراهم کرده ولی برای حمایت از این حقوق باید به سراغ قواعد حمایتی یا پویا برویم که این قواعد از حقوقی که به موجب قواعد تسهیلی بوجود آمده حمایت می کنند تا مورد تجاوز قرار نگیرند و در صورت تجاوز به آن راههای جبران و ضمانت اجرای لازم را فراهم می کنند. یکی از این قواعد حمایتی، مسئولیت مدنی می باشد که در جهت حمایت از حقوق مالکیت فکری به کار می رود. حال باید دید آیا با توجه به ویژگیهای خاص حقوق مالکیت فکری، می توان تمام قواعد مسئولیت مدنی را در آن اعمال کرد و در صورت امکان چه کاستی هایی بر سر اعمال این قواعد وجود دارد؟

با نگاهی کلی به قضیه باید مشخص شود که نقش مسئولیت مدنی در این میان چیست؟ آیا صرفاً ضمانت اجرائی می باشد که در صورت نقض دارنده می تواند از آن برای جبران ضررش استفاده کند یا یک جایگزین است برای زمانیکه حقوق ویژه (که یک استثنا بر اصل رقابت می باشد) نمی تواند از مرز قانون عبور کند و حقوق افراد در معرض پایمال شدن

قرار گیرد. برای تبیین موضوع ابتدا به بررسی مفاهیم و احکام هر دو موضوع می پردازیم و سپس جایگاه مسئولیت مدنی در انواع نظامهای مالکیت فکری را مورد مذاقه قرار می دهیم.

درباره موضوع فوق این سوالها قابل طرح است:

۱. چگونه قواعد مسئولیت مدنی که حاکم بر روابط خصوصی افراد است می تواند به

جبران خسارت در حقوق مالکیت فکری که از جمله حقوق عمومی است بپردازد؟

۲. مبنای مسئولیت مدنی در حقوق مالکیت فکری تقصیر است یا مسئولیت محض؟

۳. آیا می توان از قواعد مسئولیت مدنی پس از انقضای حمایت ویژه برای احیاء حقوق

مالکیت فکری استفاده کرد؟

۴. ضررهای غیر مستقیم در مالکیت فکری چگونه جبران می شوند؟

فرضیه های تحقیق

۱. ضررهای ناشی از نقض حقوق مالکیت فکری را می توان بوسیله قواعد مسئولیت مدنی توجیه کرد.
۲. قبل از تصویب قوانین مالکیت فکری نیز، حقوق پدید آورنده مورد توجه بوده است ولی توسط قواعد عام مسئولیت مورد حمایت قرار می گرفته است.
۳. ضمانت اجراهای مربوط به مالکیت فکری در معاهدات و کنوانسیونها اصولاً نقض مستقیم را پوشش می دهد و به جبران نقض غیرمستقیم توجهی نداشته است.
۴. می توان از طریق قواعد مسئولیت مدنی در خصوص مسئولیت ناشی از فعل غیر، نقض غیر مستقیم حقوق دارنده را نیز توجیه کرد.
۵. مطابق قانون مسئولیت مدنی ایران مسئولیت مدنی مبتنی بر تقصیر بوده و شناسائی مسئولیت محض مبتنی بر تصریح قانون می باشد.

پیشینه تحقیق

نظام مالکیت فکری از بدو شکل گیری، از مباحث نظری و فلسفی بسیار متأثر بوده است. پس از شکل گیری آن و به رسمیت شناخته شدن حق پدید آورندگان توسط دولت ها نیز نظریه پردازان ضمن نوشته های خود به این موضوع پرداخته و به مبانی اعتبار آن اشاراتی داشته اند. اما در خصوص موضوع این پژوهش یعنی نقش مسئولیت مدنی در حقوق مالکیت فکری تاکنون به صورت جداگانه منبعی در اختیار نمی باشد، و تنها نظریه پردازان

حقوق مالکیت فکری بخشی از آثار خود را به نقض حقوق مالکیت فکری اختصاص داده اند، که در آن مسئولیت مدنی تنها به عنوان ضمانت اجرائی در اعمال این حقوق مورد شناسائی قرار گرفته است.

همچنین مقالاتی در خصوص نقش مسئولیت مدنی، نه به طور کلی، بلکه در زمینه های خاصی از این حقوق، به عنوان مثال: قراردادهای انتقال امتیاز، نقض حق مؤلف در اینترنت و یا مسئولیت تولید کننده، بررسی شده است.

در داخل کشور نیز آثاری در این خصوص که به بررسی نقش مسئولیت به عنوان امری جداگانه بپردازد موجود نیست و صرفاً تعداد انگشت شماری مقاله و پایان نامه در خصوص نقض بخشی از حقوق مالکیت فکری وجود دارد.

به همین جهت با توجه به جدید بودن موضوع و لزوم استفاده از نظریات و تجربیات کشورهای پیشرو در زمینه حقوق مالکیت فکری بر آن شدم تا علاوه بر جمع آوری آراء قضائی این کشورها به امکان تطبیق آنها با قوانین داخلی ایران بپردازم.

روش تحقیق

روش تحقیق در رساله حاضر کتابخانه ای است. یعنی اطلاعات لازم در خصوص ریز موضوعات تحقیق از طریق مطالعه کتاب ها، مقالات و پایان نامه ها و دیگر آثار مکتوب که معمولاً در کتابخانه های عمومی یا تخصصی وجود دارد، گردآوری می گردد و پس از آن از طریق اندیشه ورزی بر روی اطلاعات و اعمال فکری بر روی آن ها شرح، نقد، تعریف، تحلیل، استنباط و استنتاج صورت می گیرد.

سامانه پژوهش

پژوهش حاضر علاوه بر مقدمه از دو بخش تشکیل شده است. بخش اول به مفاهیم، پیشینه و تحولات حقوق مالکیت فکری همراه با ارکان و مبانی مسئولیت مدنی و ارتباط این دو با هم اختصاص دارد. همچنین در این بخش ضرورت پیدایش حقوق مالکیت فکری حمایت ویژه از آنها و به علاوه تقسیم بندی حقوق مالکیت فکری به دو نوع مالکیت - محور و مسئولیت - محور بررسی شده است.

بخش دوم در دو گفتار به نقش مسئولیت مدنی در نظامهای امروزی حقوق مالکیت فکری می پردازد به تقسیم بندی سنتی اموال فکری می پردازیم و جایگاه مسئولیت مدنی را در هریک تحلیل می نمایم؛ که عبارتند از: نقش مسئولیت مدنی در مالکیت صنعتی و مالکیت ادبی و هنری، که با توجه به این امر که بحثهای اصولی مالکیت فکری عموماً در خصوص حق اختراع، علائم تجاری و حق مؤلف می باشد؛ در قسمت مالکیت صنعتی به نقض غیر - مستقیم حق اختراع و علائم تجاری و همچنین مسئولیت مدنی در قراردادهای بهره برداری (لیسانس) می پردازد. در قسمت مالکیت ادبی و هنری که بیشتر در خصوص حق مؤلف است، نقض غیرمستقیم آن و همچنین مهمترین چالش حق مؤلف در عصر جدید یعنی گذر حق مؤلف در اینترنت که اهم نگرانیهای پدید آورندگان را شامل می شود به تفسیر مورد بررسی قرار می گیرد.

در این تحقیق سعی بر آن بوده تا توازن بین مباحث حداقل امکان رعایت گردد؛ اما با توجه به این امر که فصل دوم پژوهش در خصوص اعمال قواعد مسئولیت مدنی در شاخه های

مختلف مالکیت فکری بوده و همه آنها در یک درجه اهمیت قرار ندارند، توجه بیشتری معطوف برخی از قسمت‌ها شده است.

فصل اول: پیشینه و مفاهیم

گفتار اول: مفهوم، پیشینه و تحولات مالکیت فکری

گفتار دوم: مفهوم، مبانی و ارکان مسئولیت مدنی

گفتار سوم: ارتباط میان قواعد مسئولیت مدنی و حقوق مالکیت فکری